

УДК 330.831.84:336.02

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ МОНЕТАРНИХ ВАЖЕЛІВ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ В ПОСТКРИЗОВИЙ ПЕРІОД

Медведкіна Є. О., докторант Національного інституту стратегічних досліджень (м. Київ), к.е.н., доцент кафедри «Міжнародна економіка» Донецького національного університету

Медведкіна Є. О. Прикладні аспекти імплементації монетарних важелів фінансової безпеки у посткризовий період. Статтю присвячено комплексному науковому обґрунтуванню теоретичних і науково-практичних засад імплементації монетарних важелів фінансової безпеки. Доведено, що у посткризовому відновленні економіки України важливу роль відіграють монетарні важелі. Визначено основні ризики фінансової безпеки України.

Медведкина Е. А. Прикладные аспекты имплементации монетарных рычагов финансовой безопасности в посткризисный период. Статья посвящена комплексному научному обоснованию теоретических и научно-практических основ имплементации монетарных рычагов финансовой безопасности. Доказано, что в посткризисном восстановлении экономики Украины важную роль играют монетарные рычаги. Определены основные риски финансовой безопасности Украины.

Medvedkina E. Applied aspects of the implementation of monetary instruments of financial security in the post-crisis period. The article is devoted to complex scientific basis of the theoretical and practical foundations of science and the implementation of monetary instruments of financial security. Proved that in the post-crisis economic recovery in Ukraine are important monetary leverage. The main risks of the financial security of Ukraine.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасні тенденції глобалізації значно поглибили процеси інтеграції фінансових ринків, що сприяло кращому розподілу фінансових ресурсів, але водночас підвищилась залежність національних економік різних країн. В умовах збільшення низки ризиків фінансової стабільності держави з боку світових економічних процесів, кризових явищ та динамічній кон'юктурі міжнародних ринків край важливим завданням фінансової політики держави є гарантування рівня фінансової безпеки.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Визначення ролі фінансового стану та безпеки держави, напрямів їх покращення досліджували такі вітчизняні вчені та економісти як Колобов Ю., Богдан Т., Желюк Т., Сапачук Ю., Василик О. та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Віддаючи належне науковій і практичній значимості праць вище названих авторів, необхідно зазначити, що недослідженими залишаються питання, пов'язані з кількісним визначенням рівня фінансової безпеки України, факторів впливу та ризиків використання монетарних інструментів в контексті фінансової безпеки держави.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз рівня фінансової безпеки України в посткризовий період, визначення впливу монетарних важелів та умов їх використання задля покращення фінансового стану країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кабінетом міністрів України 15 серпня 2012 року була схвалена Концепція забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері, основними пріоритетами якої стали підтримка сталого зростаючого економічного розвитку, зниження боргового тиску, подальший розвиток та підвищення капіталізації фондового ринку [8]. Вагому роль у посткризовому відновленні економіки України відіграють монетарні важелі, раціональне використання яких здійснює Національний банк України. В посткризовий період згідно зі стратегією діяльності Національного банку такими важелями є: процентні важелі впливу (облікова ставка); підтримка ліквідності банків; вплив на грошову масу (нормативи обов'язкового резервування, операції на відкритому ринку); стимулювання зниження доларизації економіки (збільшення нормативів обов'язкового резервування за залученими в іноземній валюті коштами, регулювання розміру офіційних золотовалютних резервів).

Найважливішими індикаторами фінансової безпеки вітчизняні економісти вважають величину внутрішнього і зовнішнього боргу, рівень інфляції, стійкість національної валюти, коефіцієнт монетизації, величину золотовалютних резервів, оскільки саме ці монетарні показники адекватно відображають поточний та очікуваний стан фінансової системи та її здатність до стійкого відновлення у посткризовий період [5,6,7]. Доцільним є дослідити дієвість монетарних важелів впливу на дані показники.

Обсяг пропозиції грошей вважається одним з найсильніших важелів монетарної політики держави з причини впливу одразу на декілька макроекономічних показників. З 2009 року національній економіці України притаманна тенденція економічного зростання при зниженні індексу споживчих цін (рис. 1). Замість прогнозного значення рівня інфляції (на основі ІСЦ) 8,9% у 2011 році, даний показник знизився на 4,5% порівняно з 2010 роком і становив 4,6% (табл. 1). Здебільшого це було досягнуто завдяки повільній динаміці пропозиції грошей, яка давала змогу підтримувати розвиток економіки, не провокуючи інфляційного тиску.

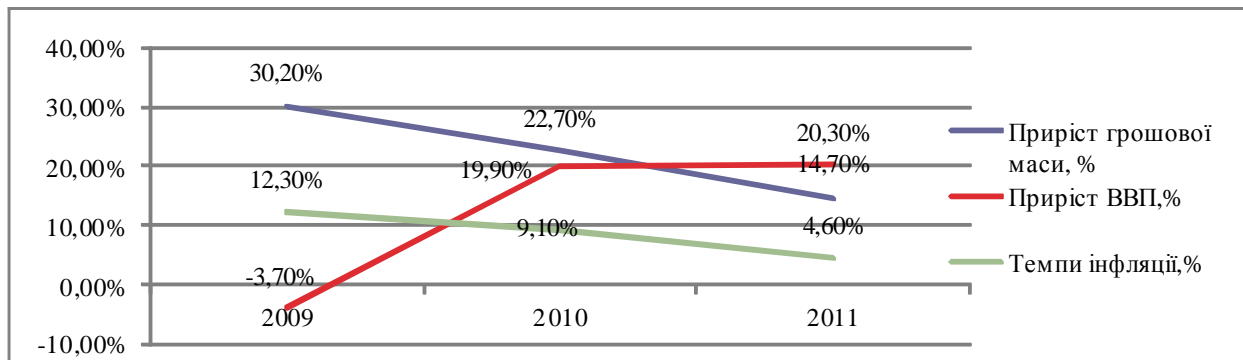

Рис. 1. Порівняльний аналіз динаміки основних макроекономічних показників України в 2009-2011 рр. [3]

Порівнюючи динаміку ВВП, інфляції та грошової маси за посткризовий період, слід звернути увагу на тісний взаємозв'язок між цими показниками. Імплементация інструменту грошової пропозиції дала значні результати в стабілізації внутрішньої вартості національної грошової одиниці, сприяючи економічному розвитку країни. Але слід зазначити, що використання такої політики у довгостроковому періоді призведе до ризику зниження росту економічної активності, в досліджуваному періоді це відображає зниження темпів росту ВВП порівняно з 2009 роком, незважаючи на позитивну тенденцію у вартісному вираженні. Тому жорстка грошово-кредитна політика повинна переходити на пом'якшувальну з боку Національного банку України.

Таблиця 1

Основні показники монетарної сфери України [3,10,11]

Показники	2008р.	2009р.	2010р.	2011р.
ВВП, млрд. грн.	948,1	913,3	1094,6	1316,6
ІСЦ, %	122,3	112,3	109,1	104,6
Загальний державний борг, млрд. грн	220,8	317,1	432,2	473,1
Зовнішній борг млрд. грн	86,0	135,9	181,8	195,8
Внутрішній борг млрд. грн	44,2	91,1	141,7	161,5
Обов'язкові резерви, млрд. грн.	16,5	12,2	12,4	15,0
Грошова маса, млрд. грн	515,7	487,3	597,9	685,5
Середньорічний курс гривні до дол. США (грн. за 100\$)	770	798,5	796,2	798,8
Офіційні резервні активи, млрд. \$	31,5	26,5	34,6	31,8

Отже, ситуація, яка склалася в посткризовий період, коли темпи росту монетарної бази були більшими, ніж зріст грошової, яскраво відображає залежність національної фінансової системи від циклічних коливань на світових фінансових ринках. Оцінка сучасного стану фінансової безпеки за критерієм рівня монетизації свідчить про те, що фактичне значення даного показника не є оптимальним та незначно перевищує порогове [4], що може трактуватися як початковий рівень ризику фінансової безпеки. Задля вирішення цієї проблеми Національним банком України проводилося поступове збільшення ресурсних можливостей банківської системи. Результати цієї діяльності покращили значення показника рівня монетизації, але така політика доцільна до моменту досягнення цим показником оптимального значення.

Вирішальну роль у визначенні залежності національної економіки країни від загальносвітових ринкових коливань відіграє показник боргової безпеки держави. Проектом Закону України «Про державний борг України» державний борг визначається як загальна сума безумовних боргових зобов'язань держави щодо отриманих та непогашених на певну дату кредитів (позик), що виникають внаслідок державного запозичення [16]. Боргова безпека – це такий рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування й ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатній для вирішення нагальних соціально-економічних потреб, що не загрожує втратою суверенітету і руйнуванням вітчизняної фінансової системи [2].

Великі ризики фінансової безпеки формуються за рахунок збільшення тиску з боку державного і зовнішнього боргу, в умовах дефіциту зведеного платіжного балансу та відсутності кредитного фінансування з боку МВФ у 2011 р. відбулося зменшення офіційних міжнародних резервів України. На думку вітчизняних вчених [2], показник співвідношення обсягу зовнішнього боргу до величини міжнародних резервів в Україні знаходиться на критичному рівні та має пильно контролюватися Національним банком України.

Розглянемо детальніше боргову складову фінансової безпеки України за методологією Міністерства економічного розвитку і торгівлі. Згідно з даними таблиці 2 можна зробити висновок, що незважаючи на те, що наразі на сучасному етапі Україна не має проблем із виконанням боргових зобов'язань, будь які зовнішні або внутрішні фактори можуть спричинити суттєві ризики фінансовій безпеці держави. Дуже великим є борговий тиск в розрахунку на 1 особу, який перевищує граничну норму у 2,7 разів, який, з огляду на прогноз погашення державного боргу, має тенденцію до поступового зростання в найближчі 15-20 років.

Таблиця 2

Розрахунок рівня боргової безпеки України в посткризовий період [3,4,10,11,12,13,14]

Індикатор	Нормативне значення	2009р.	2010р.	2011р.
Відношення обсягу загального державного боргу до ВВП, %	Не більше 55	35%	39%	36%
Відношення обсягу загального зовнішнього боргу до ВВП, %	Не більше 25	15%	17%	15%
Рівень зовнішньої заборгованості на одну особу, дол. США	Не більше 200	370,8	498,6	537,4
Відношення державного зовнішнього боргу до річного експорту товарів і послуг, %	Не більше 70	34%	36%	30%
Відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування зовнішнього боргу до доходу державного бюджету, %	Не більше 20	2%	2%	2%
Відношення обсягу внутрішнього боргу до ВВП, %	Не більше 30	10%	13%	12%
Відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування внутрішнього боргу до доходу державного бюджету, %	Не більше 25	2%	5%	5%
Відношення заборгованості уряду за державними цінними паперами до ВВП, %	Не більше 30	9%	15%	14%

Визначення впливу операцій на відкритому ринку на стійкість національної валюти дає змогу оцінити фінансовий захист держави з боку використання її офіційних золотовалютних резервів для виконання цих операцій. Діяльність Національного банку України сприяла прогнозованому розвитку валютного ринку, в посткризовий період середньозважений обмінний курс гривні до долара США змінювався в межах 0,5 грн. за 1 дол. [17]. У 2009 р. на валютному ринку суттєво відчувався дефіцит іноземної валюти, задля стабілізації обмінного курсу національної валюти Національний банк активно проводив валютні інтервенції на міжбанківському ринку та цілеспрямовано підтримував платежі за зовнішніми борговими зобов'язаннями. Це зменшило офіційні резерви держави на 16%. В 2010 р. валютний ринок зазнав позитивних змін, зміцнилася офіційний курс гривні – на 0,29% [11]. Вагому роль в сприянні покращенню ситуації відігравав продажі ОВДП, які збільшилися у 23,5 разів [11]. Це дало змогу повернути втрачені за рахунок інтервенцій кошти офіційних резервів та встановити курс гривні на рівні 7,9617 грн./дол. США. Монетарна політика в 2011 році була спрямована на прогнозування валютного ринку з метою мінімізації зменшення офіційних резервів, спричиненого відсутністю зовнішнього кредитування економіки. Офіційний курс гривні до долара США з початку року знизився на 0,35% до 7,9898 грн./дол. США, що відповідає рівню 2009 року.

Таким чином, операції на відкритому ринку, а також супроводжуючі коливання розмірів офіційних резервів є найдієвішими інструментами монетарної політики задля стабілізації національної грошової одиниці, але їх використання також напряму залежить від кон'юнктури на світових валютних ринках, що водночас робить показник середньозваженого курсу ефективним індикатором фінансової безпеки, рівень якої не можна вважати високим за цим критерієм, тобто необхідне подальше зміцнення національної грошової одиниці при одночасному збільшенні офіційних резервів та коштів, що витрачаються на обслуговування державного боргу. З економічної точки зору, така комбінація неможлива при незмінному рівні національного виробництва.

Кожен з вище названих показників фінансової безпеки безумовно відображає залежність тієї чи іншої сфери фінансової системи від змін на світовому рівні. За оцінкою МВФ рівень фінансової безпеки України відповідає рівню країн з доходом нижче середнього на одну особу. Даний показник коливався від 3,3 до 3,6 пунктів з 4 можливих впродовж 2009-2011рр., при чому значення 2011р – 3,6 пунктів дало змогу оцінювати Україну в якості держави з середнім доходом на одну особу [14,15].

Доцільним є аналіз ступеню впливу окремих показників фінансової безпеки на її рівень. За допомогою математичних методів кореляційно-регресійного аналізу проводимо побудову регресійної моделі за 12 місяців кожного року з метою оцінки загального впливу монетарних показників на рівень фінансової безпеки, та окремо за факторами: рівень інфляції, визначений через ІСЦ, обсяг експорту, загальний державний борг, офіційні резерви, офіційний курс гривні до долара США.

Аналізуючи отримані результати робимо висновок, що побудована модель на 88% описує результативну дію вищезазначених показників на рівень фінансової безпеки держави, а невраховані фактори впливають на 12%. Проте подальший аналіз коефіцієнтів моделі показує, що оцінки впливу рівня інфляції, обсягу експорту, та курсу валюти є незначними порівняно з іншими, тому ці показники не можуть враховуватися для побудови регресійної моделі.

Проводячи подальший регресійний аналіз робимо висновок про наявність взаємозалежності досліджуваних показників, тому доцільним є аналіз впливу кожного фактора на фінансову безпеку окремо: оцінка рівня інфляції відносно не значна для визначення фінансової безпеки; моделі впливу рівня експорту, валютного курсу та обсягів офіційних резервів на фінансову безпеку описуються нелінійною залежністю, про що свідчить низький показник коефіцієнта детермінації для кожної моделі; найбільш висока лінійна залежність спостерігається між рівнем фінансової безпеки та обсягом державного боргу. Тобто незначне збільшення

обсягу державного боргу одразу ж спричиняє погіршення фінансової безпеки приблизно у 3 рази, що з точністю 84% описує рівняння регресійної моделі.

Отже на основі цього аналізу можемо зробити оціночну шкалу ризиків фінансової безпеки України (табл. 3), де 5- найбільший ризик, 1- найменший.

Таблиця 3

Оцінка інтенсивності впливу індикаторів на фінансову безпеку України

Сфера фінансової безпеки	Основний індикатор	Оцінка
Бюджетна безпека	Рівень інфляції	1
Зовнішньоекономічна безпека	Обсяг експорту	2
Валютна безпека	Офіційний курс гривні до дол.США	3
Безпека грошового ринку	Офіційні резерви	4
Боргова безпека	Загальний державний борг	5

Висновки і перспективи подальших розробок. Таким чином, важливо зазначити, що розрахунок і прогнозування рівня фінансової безпеки держави є ключовим показником ефективності використання державою фінансових ресурсів, ступеню залежності фінансової системи від світових економічних процесів, її стійкості та стабільності під час кризових явищ. Основними ризиками фінансової безпеки України є:

- збільшення боргового тягаря з одночасним скороченням обсягів офіційних резервів
- нестабільність національної валюти, зумовлена високим попитом на іноземну валюту з причини втрати довіри до національної грошової одиниці під час кризових процесів в державі
- необхідність використання непрямих інструментів впливу на обсяг грошової маси через недоцільність стандартних інструментів в довгостроковій перспективі
- велика частка доларизації економіки, що робить національну грошову одиницю, а також економіку в цілому, прив'язаною та залежною від коливань іншої валюти.

Вирішення цих проблем є першочерговим завданням задля покращення рівня фінансової безпеки країни, сприяння стійкості національної економіки від світових коливань та зниженню залежності від запозичених грошових коштів.

Список використаних джерел:

1. Колобов Ю. Монетарні параметри розвитку економіки України/Ю.Колобов //Вісник Національного банку України. 2012. – №4. – С. 3-7.
2. Богдан Т. Боргова безпека та її роль у гарантуванні фінансової стабільності/Т. Богдан //Вісник Національного банку України. 2012. – №4. – С.8-15.
3. Річні звіти НБУ за 2009-2011pp. [Електронний ресурс] Код доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=121938>, <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=77106>, <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=66438>.
4. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України/Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс] Код доступу: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=97980
5. Желюк Т. Діагностика результативності державного регулювання структурних зрушень у контексті забезпечення економічної безпеки/Т. Желюк//Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2012. – №1.– С.20-34.
6. Сапачук Ю.М. Фінансова безпека – складова сучасної фінансової політики/Ю.М. Сапачук//Теоретичні та прикладні питання економіки 2010г. – №23. – С.257-264
7. Василик О. Фінансова безпека//Економічна енциклопедія: У 3 т. – Т.3/ О. Василик, С. Мочерний. – К.:Вид.центр «Академія», 2002 – 952 с.
8. Розпорядження від 15 серпня 2012 р. № 569-р Про схвалення Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері/Кабінет Міністрів України [Електронний ресурс] Код доступу: <http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/cardnpd>
9. Правительство Украины определило основные принципы обеспечения финансовой безопасности/Интерфакс.Новости [Електронний ресурс] Код доступа: <http://www.interfax.com.ua/rus/main/114509/>
10. Макроекономічні показники/Державний комітет статистики [Електронний ресурс] Код доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
11. Монетарний огляд за 2009, 2010, 2011pp./Матеріали офіційного веб-сайту Національного банку України [Електронний ресурс] Код доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document;jsessionid=B676F421FEA71177510D79DE7ED405BC?id=60908>
12. <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=104460>
13. <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=119381>

14. Статистичний бюлетень Національного банку України за 2009-2011 рр./Матеріали офіційного веб-сайту Національного банку України [Електронний ресурс] Код доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=71195
15. Стан державного боргу України. Статистичні матеріали/Міністерство фінансів України [Електронний ресурс] Код доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=287148
16. FSI Report Forms. Ukraine - Metadata, Contact(s)/International monetary fund [Електронний ресурс] Код доступу: <http://fsi.imf.org/CountryPage.aspx?ID=926>
17. Показатели финансовой устойчивости/Международный валютный фонд [Электронный ресурс] Код доступа: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fsi/guide/2006/pdf/rus/guide.pdf>
18. Закон України «Про державний внутрішній борг»/ Верховна Рада України [Електронний ресурс] Код доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2604-12>
19. Офіційний курс гривні до долару США з 01.01.2009 по 31.12.2011/ Національний банк України [Електронний ресурс] Код доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/curmetal/currency/search?formType=searchPeriodForm&time_step=daily¤cy=169&periodStartTime=01.01.2009&periodEndTime=31.12.2011&outer=diagram&execute=%D0%92%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%B8

Ключові слова: фінансова безпека, державний борг, монетарна політика, монетарні важелі, посткризовий період, глобалізація.

Ключевые слова: финансовая безопасность, государственный долг, монетарная политика, монетарные рычаги, посткризисный период, глобализация.

Keywords: financial security, hosudarstvennyu debt, monetarnaya politics, monetarnye gychahu, postkryzysnyu period, globalization.

УДК 330.101:[322.22:001.9]

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ТРАНСФЕРУ ЗНАНИЙ В УСЛОВИЯХ ПОСТНЕКЛАССИЧЕСКОЙ ТЕОРИИ РАЦИОНАЛИЗМА

Медведкин Т. С., к.э.н., старший научный сотрудник Института экономики промышленности НАН Украины

Медведкін Т. С. Методологічні підходи до трансферу знань в умовах постнекласичної теорії раціоналізму. Стаття присвячена комплексному науковому обґрунтуванню методологічних основ пізнання цивілізаційних перетворень і трансформацій в умовах модернізації другого етапу і постмодерніті. На основі розгляду методології універсального холистичного пізнання навколишньої дійсності, в тому числі й економічних процесів, зроблено висновок про те, що людина виступає головним інструментом пізнання та його суб'єктно-об'єктною компонентою.

Медведкин Т. С. Методологические подходы к трансферу знаний в условиях постнеклассической теории рационализма. Статья посвящена комплексному научному обоснованию методологических основ познания цивилизационных преобразований и трансформаций в условиях модернизации второго этапа и постмодернити. На основе рассмотрения методологии универсального холистического познания окружающей действительности, в том числе и экономических процессов, сделан вывод о том, что человек выступает главным инструментом познания и его субъектно-объектной компонентой.

Medvedkin T. Methodological approaches to the transfer of knowledge in post-nonclassical theory of rationalism. The article is devoted to complex scientific background knowledge of methodological foundations of civilization changes and transformations in the modernization of the second phase and postmodernity. Based on a holistic review of the methodology of the universal knowledge of reality, including economic processes, it is concluded that the man is the main instrument of knowledge and its subject-object component.

Постановка проблеми. Вопросы формирования современной методологии научного исследования становятся важным элементом дальнейшего развития экономической науки. Необходимо охарактеризовать основные тенденции в развитии современной экономической методологии (методологии экономической науки), что является мейнстримом не только экономической теории в целом, но и исследовательского дискурса трансфера знаний и инноваций, в частности. Поскольку эта область знания постоянно и интенсивно развивается, предлагаемое исследование не может претендовать ни на комплексность, ни на завершенность. Тем не менее, исследование логики развития современной экономической методологии в контексте инновационной деятельности и ее основной проблематики является актуальным вопросом дальнейшего развития современного познавательного аппарата.

Анализ последних исследований и публикаций. В рамках нового научного мышления,